

**TRADHISI BARITAN ING DESA SALAMWATES KECAMATAN DONGKO KABUPATEN TRENGGALEK
(TINTINGAN FOLKLOR)**

Mela Kusuma Wardhani

S-1 Jurusan Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah (Jawa), Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Surabaya
melawardhani16020114030@mhs.unesa.ac.id

Yohan Susilo, S.Pd., M.Pd.

Dhosen Jurusan Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah (Jawa), Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Surabaya

ABSTRAK

Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kec. Dongko, Kab. Trenggalek yaiku tradhisi kang ditindakake kanthi tujuan kanggo nylameti kewan rajakaya supaya bisa babar tumangkar lan adoh saka penyakit. Babagan kasebut jalaran kewan rajakaya digunakake dening para tani kanggo nggarap sawah. Tujuan kasebut dadi salah siji ciri khas saka tradhisi iki kang narik kawigatene panliti. Panliten iki dikarepake bisa menehi pamawas tumrap masyarakat ngenani TB sarta kanggo nglestarekake kabudayan Jawa kang awujud TB kasebut.

Uderan panliten sajrone panliten iki, yaiku 1) kepriye mula bukane TB, 2) kepriye tata lakune, 3) apa wae ubarampe kang digunakake, 4) apa makna kang kinandhut sajrone TB, 5) apa piguna kang kinandhut sajrone TB, lan 6) apa wae owah-owahane. Adhedhasar underan kasebut mula tuwuh anane ancas saka panliten iki, yaiku 1) ngandharake mula bukane TB, 2) ngandharake tata lakune TB, 3) ngandharake ubarampe sajrone TB, 4) ngandharake makna kang kinandhut sajrone TB, 5) ngandharake pigunane TB, lan 6) ngandharake owah-owahan kang ana sajrone TB. Panliten ngenani kabudayan iki nggunakake metodhe dheskriptif *kualitatif*. Dene anggone nglumpukake dhata kanthi teknik observasi, wawancara, lan dhokumentasi.

Asil saka panliten iki nuduhake wiwitane TB kang ditindakake dening para warga tani kang nduweni kewan rajakaya kanggo nylameti kewan. Tata lakune tradhisi iki diwiwiti saka anane rembugan, nyiyapake papan panggonan lan ubarampe, banjur nindakake adicara inti. Ubarampe kang digunakake nalika adicara yaiku dhadhung lan pathok, tarub, janur kuning, lengkong, ambengan, gamelan, kembang, seksi, lan tumpeng raksasa. Saben ubarampe lan tata laku kasebut nduweni makna kang dadi kapercayane masyarakat desa kasebut. Piguna sajrone tradhisi iki yaiku, minangka alat pendidikan, sistem proyeksi, alat hiburan lan sapanunggalane. Owah-owahan sajrone tradhisi iki manggon ing saperangan ubarampe sarta tata laku jalaran owah gingsire jaman.

Tembung Wigati: Tradhisi, Baritan, lan Folklor.

PURWAKA

Landhesan Panliten

Kabudayan asale saka basa Sansekerta buddhaya kang mujudake wujud jamak saka tembung budhi. Tembung budhi nduweni teges budi utawa akal. Kabudayan asale saka basa Sansekerta buddhaya kang mujudake wujud jamak saka tembung budhi. Tembung budhi nduweni teges budi utawa akal. Miturut Koentjaraningrat (1987: 9) kabudayan yaiku sakabehe gagasan minangka asil budi karyane manungsa kang kudu disinaoni. Kabudayan kang arupa asil karyane manungsa kasebut kudu disinaoni lan dileksanani saengga isih ana tekan jaman saiki. Miturut Sudikan (2001:2) kabudayan mujudake sakabehe kawruhe manungsa. Kawruh kang dinduweni dening manungsa bisa digunakake kanggo nuwuhake sawijine kabudayan. Mula saka kuwi, kaloro ahli kasebut sejatine nduweni panemu kang padha yaiku kabudayan kang ana minangka asil karyane manungsa adhedhasar kawruh kang diduweni.

Kabudayan Jawa kasebut nduweni maneka warna jinis, salah sijine yaiku tradhisi. Tradhisi yaiku sakabehe tata cara kanggo marisi budaya. Tegese, kabudayan kang ana bisa dilestarekake lan bisa dikenal dening keturunan sabanjure kanthi ngleksanani tradhisi. Tradhisi kang wis ana kasebut bisa wae tetep lumaku nganti jaman saiki lan bisa uga mati utawa ilang. Anane tradhisi kang isih tetep ditindakake iki jalaran anane kapercayan saka masyarakat ngenani salah siji tradhisi kasebut yen ora ditindakake bakal nuwuhane bebaya marang masyarakat. Saliyane kuwi, uga ngleksanani pranatan-pranatan kang ana ing masyarakat supaya ora ditinggalake utawa tetep diugemi. Dene tradhisi kang wis mati jalaran generasi peneruse ora ngugemi maneh tradhisi kang wis dituwuhake lan dileksanani dening leluhur. Anggone ora ngugemi bisa dijalarai karo owah gingsire jaman kang ndadekake masyarakat tansaya modern.

Nanging senjata mangkono, kasunyatan ing jaman saiki isih akeh tradhisi kang isih tetep ditindakake. Salah sijine yaiku Tradhisi Baritan kang ana ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek.

Tradhisi kasebut wiwitane ditindakake kanthi tujuwan nglestarekake kewan rajakaya (sapi lan kebo). Babagan kasebut jalaran kewan rajakaya digunakake dening para tani kanggo nggarap sawah. Mula supaya sawahe bisa kasil, kewan uga kudu dislameti. Kaya dene tradhisi liyane, Baritan iki anggane nindakake uga ana tata lakune sarta ubarampe kang dibutuhake. Saliyane kuwi uga nduweni makna, fungsi lan owah-owahan.

Dideleng saka andharan ing ndhuwur, panliten ngenani Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates iki dipilih jalaran durung nate ana kang nliiti. Saliyane kuwi uga nduweni ciri khas kang dadi pembeda antarane Tradhisi Baritan ing Salamwates karo ing dhaerah liya, yaiku tradhisi iki ora mung gayut karo babagan pertanian wae ananging uga gayut karo kewan. Kewan raja kaya kang dadi ciri khas sajrone tradhisi iki. Kanthi anane panliten ngenani Tradhisi Baritan iki dikarepake bisa menehi wawasan sarta pangerten tumrap masyarakat mligine masyarakat desa Salamwates ngenani babagan kang ana gegayutane karo tradhisi Baritan, kayata mula buka, tata laku, makna lan fungsi kang kinandhut, sarta owah-owahan kang ana. Saliyane kuwi uga dikarepake sarampunge diandharake ngenani babagan kasebut, bisa dadi tambahing referensi ilmu pengetahuan ing babagan kabudayan Jawa.

1.1 Underan Panliten

Underan panliten tuwuh merga anane andharan-andharan sarta masalah dhasar sing ana ing landhesan panliten. Saka anane masalah kasebut mula tuwuh pitakonan-pitakonan sing bakal dadi underane panliten. Underan panliten kasebut yaiku:

- 1) Kepriye mula bukane Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek?
- 2) Kepiye tata lakune Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek?
- 3) Apa wae ubarampe kang dibutuhake sajrone Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek?
- 4) Apa makna lan simbol kang kinandhut sajrone Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek?
- 5) Apa fungsi kang ana sajrone Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek?
- 6) Apa wae owah-owahan kang ana sajrone Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek?

1.2 Ancas Panliten

Panliten ngenani kesenia jaranan Turangga Yaksa nduweni tujuwan tumrap asile panliten manut apa kang ana ing underan panliten. Tujuwane yaiku:

- 1) Njlentrehake mula bukane Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek.
- 2) Njlentrehake tata lakune Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek.
- 3) Njlentrehake ubarampe kang dibutuhake sajrone Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek.
- 4) Njlentrehake makna lan simbol kang ana sajrone Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek.
- 5) Njlentrehake fungsi Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek.
- 6) Njlentrehake owah-owahan kang ana sajrone Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek.

1.3 Paedah Panliten

Panliten ngenani Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek nduweni paedah, ing antarane yaiku:

- 1) Bisa menehi pamawas tumrap masyarakat umum ngenani Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Dongko, Trenggalek.
- 2) Menehi pamawas tumrap masyarakat, mligine masyarakat Desa Salamwates ngenani makna kang kinandhut sajrone ubarampe kang digunakake ing tradhisi uga mangerteni tata laku lan owah-owahane.
- 3) Kanggo nglestarekake kabudayan Jawa awujud tradhisi, mligine tradhisi Baritan.
- 4) Minangka dhokumentasi ing babagan kabudayan supaya luwih dikenal lan tansah diuri-uri dening sakabehe masyarakat, mligine masyarakat Kabupaten Trenggalek.

1.4 Wewatesane Panliten

Wewatesan panliten kang ana sajrone panliten iki nduweni tujuwan supaya bab kang diandharake ora nggladrah tekan ngendi-endi, jalaran babagan sing bakal diandharake wis karonce. Saliyane kuwi uga supaya pamaca bisa gampang mangerteni isi kang kaandharake sajrone tulisan iki kanthi ora nuwuhake salahe tapsiran. Andharan ngenani panliten iki manut karo konsep-konsep kang wis karonce kanthi tumata. Wewatesan babagan kang bakal diandharake sajrone panliten iki yaiku:

- 1) Ngenani mula buka lan tata lakune Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek.

- 2) Babagan ubarampe kang digunakake sajrone lumakune Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek.
- 3) Makna lan fungsi kang kinandhut sajrone Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek.
- 4) Owah-owahan kang ana sajrone Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek.
- 4) *Upaya Pelestarian Tradisi Baritan dalam Upacara Adat Sedekah Bumi di Desa Kedungwringin Kecamatan Sempor Kabupaten Kebumen* kang diteliti dening Oki Setya Pambudi mahasiswa Prodi Pendidikan Basa lan Sastra Jawa, Fakultas Keguruan lan Ilmu Pendidikan, Universitas Muhammadiyah Purworejo taun 2014.

Konsep Kabudayan

Kabudayan asalé saka basa Sansekerta *buddayah* minangka bentuk jamak saka tembung *buddhi* sing nduweni teges budi utawa akal. Mula, kebudayaan bisa ditegesi minangka babagan kang ana gegayutane karo budi lan akal (Koentjaraningrat, 1987: 9). Kabudayan yaiku minangka sakabehe asil gagasan utawa karyane manungsakang ana gegayutane karo masyarakat lan wis ana wiwit jaman mbiyen nganti jaman saiki. Miturut Haris sajrone Spradley (2007: 5) konsep kabudayan bisa dideleng saka saperangan lelakon kang ana ing sekelompok masyarakat tartamtu, kayata adat lan tata laku urip. Andharan kasebut nuduhake yenta kabudayan ana gegayutane karo masyarakat lan ora bisa uwal saka panguripane masyarakat jalaran tuwuhe kabudayan kasebut uga saka uwip sabendinane masyarakat.

Kabudayan kang ana kasebut uga nduweni wujud, miturut Koentjaraningrat (sajrone Suwarni lan Widayati, 2015:6) kabudayan kudu nduweni telung wujud kang nduweni sesambungan. Katelu wujud kasebut, yaiku (1) budaya abstrak, yaiku wujud kabudayan kang awujud idhe-idhe, gagasan, nilai-nilai, norma-norma, aturan, lan liya-liyane, (2) wujud kapindho yaiku wujud kabudayan kang mujudake aktivitas manungsa sing ana ing masyarakat, lan (3) budaya konkrit minangka asil karyane manungsa.

Konsep Masyarakat Jawa

Masyarakat yaiku saklompok pawongan kang urip bebarengan. Istilah masyarakat asalé saka basa Latin *socius* sing nduweni teges “kanca”. Mula bisa dimangerteni yen masyarakat kuwi dumadi saka anane panguripan manungsa kang urip bebarengan utawa nuduhake sawijine klompok-klompok lan nduweni rasa nyawiji kanggo urip bebrayan. Anane masyarakat kang urip bebarengan antarane siji lan sijine kasebut nuduhake yen manungsa kuwi ora bisa urip dhewe, mula diarani minangka makhluk sosial. Saliyane kuwi, klompok manungsa utawa pawongan bisa diarani masyarakat yen nduweni telung titikan iki, yaiku 1) *interaksi*, 2) anane ikatan pola tingkah laku sing khas sajrone panguripan lan asipan kontinyu, sarta 3) anane rasa idhentitas yen saben-saben pawongan dadi anggota klompok (Tim ISBD Unesa, 2008:21).

1.5 Panjlentrehe Tembung

Sub bab ngenani wewatesan tetembungan ing kene bakal ngandharake ngenani tegese tetembungan-tetembungan kang ana sajrone panliten. Tujuwane yaiku supaya pamaca luwih kepenak anggone negesi tembung-tembung kang diwaca sajrone panliten iki. Wewatesan tetembungan kang ana sajrone panliten ngenani Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek, yaiku:

- 1) Tradhisi
Tradhisi yaiku sakabehe adat, kapercayan lan liya-liyane kang diwarisake kanthi turun-temurun (Poerwodarminto sajrone Suwarni lan Widayati, 2015:61).
- 2) Baritan
Tembung Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek yaiku singkatan saka mbabar kawitan. Tegese yaiku mbabar utawa nyebarake kabecikan arupa sedhekah.
- 3) Folklor
Folklor bisa ditegesi minangka perangan kabudayan sawijine kolektif kang nyebar lan diwarisake kanthi turun-temurun, bisa awujud lisan utawa non lisan (Endraswara, 2013: 1-2).

TINTINGAN KAPUSTAKAN

Panliten kang Saemper

- 1) Tradhisi Slametan Baritan ing Desa Dahor, Kecamatan Grabagan, Kabupaten Tuban (Tintingan Folklor) kang diteliti dening Joko Pamuji (2018).
- 2) *Tradisi Baritan di Desa Krasak, Kecamatan Jatibarang, Kabupaten Indramayu* kang diteliti dening Arip Budiman (2018) saka Program Studi Agama Universitas Islam Negeri Sunan Kalijaga Yogyakarta.
- 3) *Makna Simbolik Upacara Adat Baritan di Situs Gunung Gedang Desa Gadungan Kecamatan Gandusari Kabupaten Blitar serta Muatan Edukasinya* kang diteliti dening Iksa Soka Pinawati (2015) mahasiswa Jurusan Sejarah, Fakultas Ilmu Sosial, Universitas Negeri Malang.

Dene masyarakat Jawa yaiku masyarakat kang urip ing tanah Jawa lan ing sakupengen kabudayan Jawa. Sajrone urip bebrayan, masyarakat Jawa nduweni unggang-ungguh lan solah bawa utawa tindak tanduk kang kudu diugemi merga babagan kasebut minangka salah siji bab kang nuduhake kapribadene wong Jawa. Unggah-ungguh sesambungane karo basa, dadi omong karom sapa wae ana tata carane. Ateges, migunakake basa ngoko utawa krama. Dene solah bawa utawa tindak tanduk gegayutan karo obahe awan utawa tumindake pawongan.

Konsep Folklor

Folklor kanthi etimologis asale saka tembung *folk* lan *lore* (basa Inggris). *Folk* tegese saklompok pawongan kang nduweni titikan fisik, sosial, lan budaya saengga bisa dibedakake saka klompok-klompok liyane. Dene *lore* yaiku perangan kabudayan kang diwarisake turun-temurun kanthi lisan utawa lumantar tuladha kang arupa isyarat utawa alat pembantu kanggo ngeling-eling. Adhedhasar andharan kasebut mula folklor bisa ditegesi minangka perangan kabudayan sawijine kolektif kang nyebar lan diwarisake kanthi turun-temurun, bisa awujud lisan utawa non lisan (Endraswara, 2013: 1-2).

Jinise folklor bisa kaperang dadi telu, yaiku folklor lisan, folklor setengah lisan, lan folklor dudu lisan Dananjaja (2007:21-22). Saliyane kuwi, folklor uga nduweni titikan. Miturut Dananjaja (2007:3) titikan folklor, yaiku 1) anggane nyebarake kanthi lisan, 2) asipat tradhisional, 3) nduweni *versi* kang beda-beda, 4) asipat *anonim*, 5) wujud *berpola*, 6) nduweni piguna, 7) asipat *pralogis*, 8) diduweni dening kolektif, lan 9) asipat polos.

Konsep Simbol lan Makna

Simbol yaiku tembung kang asale saka basa Yunani *symbolos* kang nduweni teges tandha utawa ciri kanggo negeri wong liya. Mula bisa ditegesi yen simbol kuwi minangka samubarang minangka piranti sawijine objek (Herusatoto, 2005:10). Miturut Maran (2000:43) simbol yaiku sawijine samubarang kang bisa menehi makna. Simbol bisa awujud barang, tandha, lan liya-liyane. Wujud simbol kasebut nduweni makna kanggo nuduhake samubarang. Tegese, simbol kasebut kanggo nggambarake sawijine babagan kanthi luwih spesifik utawa luwih ringkes. Simbol-simbol kasebut ana ing sakiwa tengene masyarakat, salah sijine manggon ing kabudayan kang arupa tradhisi. Mula saka kuwi, sajrone kabudayan Jawa ora bisa uwal karo sing jenenge simbol. Makna-makna kang kinandhut sajrone tradhisi digambarake lumantar simbol kang ana sajrone ubarampe, tata laku, lan sapanunggalane. Kaya dene ing panliten ngenani Tradhisi Baritan Desa Salamwates iki

nggunakake konsep simbol lan makna kanggo nintingi simbol lan makna kang ana sajrone ubaranpe lan tata laku Tradhisi Baritan.

Konsep Fungsi

Fungsi folklor ora bisa uwal saka bab kabudayan sarta kontekse. Folklor bisa dimangerteni kanthi nyinaoni kabudayan kang ana. Masyarakat kang nduweni folklor biyasane ora mentingake ngenani asal-usule folklor, nanging kang dipentingake yaiku ngenani fungsi saka folklore kang ana ing masyarakat kasebut. Anane folklore biyasane nduweni pangaribawa luwih tumrap tata nilai kang arupa sikap sarta tumindak sajrone bebrayan. Ngenani fungsi folklor ana saperangan ahli kang ngandharake apa wae fungsi folklor kasebut.

Fungsi folklor miturut Bascom (sajrone Supratno lan Subandiyah, 2015: 9) ana papat, yaiku 1) minangka sistem proyeksi, 2) minangka sarana kanggo ngesahake pranatan sarta lembaga kabudayan, 3) minangka alat pendhidhikan, lan 4) minangka alat kanggo ngawasi norma kang ana ing masyarakat supaya diugemi dening masyarakat. Adhedhasar andharane Bascom ing ndhuwur bisa dimangerteni yen fungsi folklor kuwi gayut karo masyarakat. semono uga Tradhisi Baritan kang ana ing Desa Salamwates, Dongko, Trenggalek iki nduweni fungsi tumrap masyarakat kaya dene konsep saka Bascom kasebut.

Konsep Tradhisi

Miturut Poerwodarminto (sajrone Suwarni lan Widayati, 2015:61) tradhisi yaiku sakabehe adat, kapercayan lan liya-liyane kang diwarisake kanthi turun-temurun. Tradhisi isih ana nganti saiki jalaran isih diuri-uri dening generasi peneruse utawa keturunan. Istilah tradhisi dhewe asale saka basa Latin *tradition* kang nduweni teges 'diterusake' utawa 'kebiasaan'. Tradhisi bisa ditegesi minangka samubarang kang wis suwi anane lan dadi bageyan uripe masyarakat. Babagan kang wigati sajrone tradhisi yaiku anane informasi kang diterusake saka generasi sadurunge menyang generasi sabanjure kanthi lisan utawa tulisan.

Miturut Suwarni lan Widayati (2015:61) tradhisi Jawa kang isih diugemi dening masyarakat lan isih ngrembaka sajrone masyarakat Jawa nduweni sesambungan karo siklus panguripane manungsa, yaiku nalika isih ing njero kandhungan, lair, dadi manten, nganti matine. Tradhisi kang bakal dirembug ing panliten iki yaiku Tradhisi Baritan kang ana ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek. Tradhisi kang isih ngrembaka iki ditindakake dening masyarakat saben taune, yaiku nalika sasi Sura. Anane tradhisi iki nganti jaman saiki jalaran para wargane isih tansah

ngugemi apa kang dadi tinggalane nenek moyang. Masyarakat isih nyengkuyung anane tradhisi kasebut saengga ditindakake saben taune.

Konsep Owah-Owahan Kabudayan

Kabudayan kang ana mesthi wae ora bisa uwal saka owah-owahan. Owah-owahan kasebut jalaran anane kabudayan kasebut wis ana wiwit jaman mbiyen, ateges wis suwi anane. Saliyane kuwi, anane owah-owahan kasebut jalaran para keturunane ngleksanani tradhisi kanthi nyelarake karo kahanan sing ana ing saben taune utawa saben jamane. Miturut Maran (2000:50) owah-owahan kang ana sajrone kabudayan kasebut didhasari dening pirang-pirang faktor. Faktor-faktor kasebut ing antarane, yaiku 1) owah-owahan kang disebabake dening owah-owahan lingkungan alam, 2) owah-owahan jalaran anane kelompok masyarakat kang nduweni norma, nilai, sarta teknologi kang beda, 3) Owah-owahan jalaran anane *discovery* (penemuan) lan *invention* (tuwuhe wujud anyar), 4) Owah-owahan jalaran masyarakat ngadhopsi saperangan elemen kabudayan sing ana ing panggon liya utawa duwene bangsa liya, utawa diarani difusi, lan 5) owah-owahan jalaran sawijine masyarakat ngowahi cara uripe kanthi ngadhopsi kawruh lan kapercayan anyar.

Saliyane kuwi, miturut Sukarman (2006:37) owah-owahan kang tuwuh ing kabudayan bisa diperang dadi telung tahap, yaiku 1) tahap *selektif* utawa njupuk kabudayan saka pranatan tartamtu kanthi njupuk unsur kang selaras lan ninggalake unsur kang ora selaras, 2) tahap *adaptif*, yaiku tahapan sawise njupuk unsur kang selaras karo kabudayan liya banjur diselarasake karo unsur lawas kang ana ing kabudayan kasebut, lan 3) tahap *akulturasi* yaiku nyawijine kabudayan anyar lan kabudayan lawas.

Lelandhesan Analisis

Lelandhesan analisis ing kene bakal ngrembug ngenani teori utawa konsep-konsep kang digunakake kanggo ngolah dhata asil panliten ngenani tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek. Konsep kapisan kang digunakake yaiku konsep folklor. Folklor kang uga diarani tradhisi lisan miturut Dananjaja (2007:21-22) ana telu jinise, yaiku 1) folklor lisan kang wujud bener-bener lisan, kayata legenda, mite, sage, fabel, nyanyian rakyat, paribasan, lsp, 2) folklor setengah lisan kang wujud arupa gabungan lisan lan gerakan utawa isyarat. Tuladhane yaiku wayang, kethoprak, upacara tradhisional, tarian rakyat, dolanan tradhisional, lan liya-liyane, sarta 3) folklor dudu lisan, yaiku folklor kang nduweni wujud khas lan dianggep nduweni nilai magis. Tuladhane kayata, keris, tombak, arca, prasasti, jajan pasar utawa jajan tradhisional, alat

musik, lsp. Dadi, folklor dudu lisan kuwi wujud arupa barang. Nanging ing panliten iki jinis folklor kang digunakake yaiku folklor setengah lisan. Babagan kasebut jalaran tradhisi Baritan awujud tradhisi kang nduweni unsur lisan lan dudu lisan. Lisan kayata ujub lan donga, dene dudu lisane awujud sajen, ambengan, lan ubarampe liyane.

Konsep kang kapindho yaiku ngenani simbol lan makna sajrone tradhisi. Konsep iki manut karo konsep miturut Maran (2000:43) kang ngandharake yen simbol kuwi minangka sawijine samubarang kang bisa menehi makna. Simbol kang bisa awujud barang, tandha, lan liya-liyane kasebut tegese nggambarake sawijine babagan kanthi luwih ringkes saengga bisa dimaknani. Salah siji teori kang ngrembug babagan simbol yaiku teori semiotik kang ngrembug babagan simbol lan tandha.

Konsep katelu yaiku konsep fungsi. Konsep fungsi kang digunakake manut andharane Bascom (sajrone Supratno lan Subandiyah, 2015: 9) kang ngandharake yen fungsi sajrone folklor ing antarane yaiku, 1) minangka sistem proyeksi, 2) minangka sarana kanggo ngesahake pranatan sarta lembaga kabudayan, 3) minangka alat pendhidhikan, lan 4) kanggo ngawasi norma kang ana ing masyarakat supaya diugemi dening masyarakat.

Konsep kang pungkasan yaiku konsep owah-owahan kabudayan. Konsep kang digunakake yaiku konsep miturut Maran (2000:50) kang ngandharake yen anane owah-owahan ing kabudayan kuwi didhasari limang faktor. Faktor-faktor kasebut yaiku 1) disebabake dening owah-owahan lingkungan alam, kayata perubahan iklim utawa jumlah pendhudhuk kang tansaya sithik, 2) disebabake dening kelompok masyarakat kang nduweni norma, nilai, sarta teknologi kang beda, 3) anane *discovery* (penemuan) lan *invention* (tuwuhe wujud anyar), 4) jalaran masyarakat ngadhopsi saperangan elemen kabudayan sing ana ing panggon liya utawa duwene bangsa liya, utawa diarani difusi, lan 5) owah-owahan jalaran sawijine masyarakat ngowahi cara uripe kanthi ngadhopsi kawruh lan kapercayan anyar.

METODHE PANLITEN

Ancangan Panliten

Panliten ngenani tradhisi Baritan kang dileksanani ing Desa Salamwates, Dongko, Trenggalek iki migunakake jinis panliten dheskriptif kualitatif. Jinis panliten iki digunakake jalaran sajrone panliten kasebut asile bakal ngandharake kanthi gamblang ngenani kedadeyan-kedadeyan kang ana ing lapangan, ateges kedadeyan kasebut kedadeyan nyata kang dioleh lumantar wawancara, observasi, uga dhokumentasi. Moleong (2014: 6) ngandharake yen panliten kualitatif kuwi sawijine panliten kang nduweni tujuwan kanggo

mahami kedadeyan kang dialami dening subjek panliten kanthi cara didheskripsikake sajrone tetembungan lan basa. Dadi, dheskriptif kualitatif sajrone panliten ngenani tradhisi Baritan iki arupa dhata lisan sarta tulis kang diolehi saka informan. Dhata kasebut dudu arupa dhata kang ngandhut angka utawa variabel. Babagan kasebut jalaran panliti mudhun langsung ing lapangan saengga dhata kang diolehi kalebu dhata kang nyata amarga didieleng saka kasunyatan.

Objek lan Papan Panliten

Objek panliten yaiku sawijine babagan kang wigati sajrone panliten jalaran kanggo bisa ngolehi dhata. Miturut Sugiyono (2017:41) objek panliten yaiku sasaran ilmiah kanggo ngolehi dhata kanthi tujuan tertamtu ngenani sawijine babagan kanthi *objektif, valid, lan reliable*. Objek sajrone panliten iki yaiku Tradhisi Baritan kang manggon ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek. Alesane milih dhaerah kasebut minangka papan panliten jalaran tradhisi ing dhaerah kasebut isih diuri-uri lan isih ngrembaka nganti saiki. Saliyane kuwi, objek ngenani tradhisi Baritan ing Desa Salamwates uga durung nate ditliti sadurunge.

Sumber Dhata

Sumber dhata yaiku sumber kang bisa menehi informasi kang dibutuhake dening panliti ngenani panliten kang ditidake. Miturut Sutopo (2006:56-57) sumber dhata yaiku panggonan bisa ngolehi dhata kanthi nggunakake metodhe tartamtu. Sumber dhata kasebut bisa arupa manungsa, artefak, uga dhokumen. Sumber dhata sajrone panliten iki bisa diolehi saka informan utawa pawongan sing bisa menehi infotmasi. Miturut Sudikan (2001:910) informan ana loro jinise yaiku informan primer lan informan sekunder. Informan primer bisa diarani informan utama, yaiku pawongan kang nduweni informasi pokok saka objek kang ditliti. Dene informan sekunder utawa informan panyengkuyung yaiku informan kang dadi panyengkuyung saka informan utama.

Sajrone panliten ngenani Tradhisi Baritan iki kang dadi informan utamane yaiku Pak I. Sudianto lan Mbah Joyosastro. Kaloro pawongan kasebut dipilih minangka informan utama jalaran minangka sesepuh desa, paham ngenani Tradhisi Baritan, lan nduweni sumber saka buku peninggalan leluhur. Dene informan sekunder utawa tambahane yaiku Pak Bonari, Pak Bejan, Pak Suyanto, lan Pak Isran. Informan sekunder kasebut menehi informasi tambahan utawa minangka dhata tambahan kang dibutuhake panliti.

Dhata Panliten

Dhata kang digunakake sajrone panliten ngenani tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Dongko,

Trenggalek iki arupa dhata lisan lan dudu lisan. Dhata lisan diolehi saka asil wawancara karo informan kang awujud rekaman swara. Dene dhata non lisan utawa dhata dudu lisan arupa dhokumentasi foto utawa video kang diolehi nalika observasi. Miturut Biklen sajrone Moleong (2014:160) dhata kang arupa foto bisa dibedakake dadi loro jinise, yaiku foto sing diasilake dening wong liya lan foto asile panliti dhewe. Dadi dhata arupa foto kang digunakake ing panliten iki ora mung asile panliti dhewe, nanging uga saka wong liya kanggo njangkepi foto kang kurang. Wong liya kasebut yaiku panitiya sarta pihak desa.

Tata Cara Nglumpukake Dhata

Cara kang digunakake sajrone panliten iki yaiku kanthi migunakake telung teknik. Teknik kang digunakake bakal diandharake ing ngisor iki.

Teknik Observasi

Miturut Sudikan (2001:112) teknik observasi yaiku nлити kanthi cara langsung kedadeyan kang ana ing lapangan. Miturut Sugiyono (2017:204) teknik nglumpukake dhata kanthi observasi iki bisa dibedakake dadi rong jinis, yaiku 1) *participant observation*, yaiku panliti melu langsung nalika objek kang diamati kedadeyan utawa melu langsung nalika ngleksanani kegiatan kang dileksanani, lan 2) *observasi nonpartisipan* utawa panliti mung ndeleng apa kang ditliti tanpa melu langsung ing kegiyatane. Panliten ngenani tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek iki nggunakake jinis teknik nglumpukake dhata kanthi *observasi nonpartisipan*. Jinis kasebut digunakake jalaran sajrone panliten kasebut panliti ora melu langsung ing kegiyatane, nanging anggone nлити kanthi ndeleng kegiatan kasebut.

Teknik Wawancara

Teknik wawancara yaiku teknik kang digunakake kanggo golek informasi saka pawongan kang dianggep paham lan ngerti babagan tradhisi kang ditliti, pawongan kasebut diarani informan. Miturut Sudikan (2001:90) teknik wawancara mujudake cara kanggo golek informasi ngenani panuripan ing bebrayan. Salah siji jinis wawancara miturut Guba lan Lincoln sajrone Moloeng (2014: 190) yaiku wawancara terstruktur lan ora terstruktur. Teknik wawancara kang digunakake sajrone panliten ngenani Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Dongko, Trenggalek iki yaiku teknik wawancara terstruktur. Tegese yaiku panliti wis nyiapake dhaptar pitakonan kang bakal diajokake marang informan.

Teknik Dhokumentasi

Dhokumentasi yaiku sawijine teknik kang digunakake kanggo nyimpen sawijine kedadeyan. Miturut Afifudin (2009:14) dhokumentasi yaiku teknik kanggo nglumpukake dhata sarta katrangan kanthi nggoleki lan nemokake bukti-buktine. Saliyane kuwi, Arikunto (2006:231) ngandharake yen teknik dhokumentasi yaiku sawijine teknik kanggo nggoleki dhata ngenani bab-bab arupa cathetan, buku, Koran, majalah, prasasti, lan liya-liyane. Teknik iki digunakake supaya bisa ngabadhekake sawijine kedadeyan-kedadeyan nyata sing dianggep penting sajrone panliten. Dhokumentasi sajrone panliten ngenani Tradhisi Baritan iki awujud photo lan vidheo. Wujud dhokumentasi kasebut ing panliten iki diperang dadi loro miturut sumbere, yaiku anggane panliti mudhun langsung ing lapangan nalika tradhisi dileksanani lan saka pihak desa utawa panitiya.

Instrumen Panliten

Miturut Siswanto (2010:73) instrumen yaiku alat kang digunakake kanggo ngumpulake dhata. Instrumen kang utama sajrone panliten iki yaiku panliti dhewe, merga panliti minangka subjek kang bakal ngleksanani sarta ngandharake asil saka panliten kasebut. Saliyane instrumen utama uga ana instrumen tambahan, kayata dhaptar pitakonan, piranti liya kang awujud hp, buku cathetan, pulpen, lan laptop. Instrumen sekunder kasebut digunakake kanggo nyengkuyung panliti nindakake panliten.

ANDHARAN

Mula Buka Tradhisi Baritan

Tradhisi Baritan sing ana ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek iki gayutane karo para tani lan para peternak. Peternak sing dimaksud yaiku pawongan sing ngingu kewan rajakaya, kayata sapi lan kebo. Tujuwane ngleksanani tradhisi kasebut yaiku minangka sarana kanggo ngucapake rasa syukur marang Gusti Allah sarta kanggo nenuwun supaya anggane tetanen bisa kasil lan anggane ingon-ingon bisa babar temangkar diadohake saka godha rencana. Luwih cethane ngenani babagan kasebut ana ing pethikan ngisor iki.

“Rumiyan tiyang niku uripe saking petani, dadi mligi wong ki mbiyen uripe petani. Dadi jaman mbiyen mata pencaharian pendhudhuk Indonesia itu adalah bertani dan bercocok tanam, saderenge wonten perkembangan teknologi. Petani kuwi baturane rajakaya, rajakaya niku kewan kebo kalih sapi. Terus riya saben omah utawa saben tiyang niku gadhah kebo utawa gadhah sapi paling mboten sepasang, gunane kangge ngluku karo nggaru.”

Pethikan kasebut nuduhake yen baritan wiwitane nduweni gegayutan karo petani. Petani sing pakaryane ngopeni sawah lan mbutuhake kewan arupa kebo utawa sapi kanggo ngopeni sawahe. Kewan sapi utawa kebo kasebut digunakake kanggo ngluku lan nggaru sawahe. Mula mbiyen saben kulawarga kuwi nduweni sapi utawa kebo minangka kewan rajakaya. Anggone ngluku sarta nggaru ing jaman mbiyen isih manual, jalaran durung ana teknologi sing *modern* kaya ing jaman saiki. Mula saka kuwi, saben wong sing nduwe kewan kudu nduwe dhadhung. Dhadhung kasebut diganti setaun sepisan karo dhadhung anyar kanthi dianakake baritan kasebut. Saliyane kuwi uga minangka sarana sedhekah. Sedhekah kuwi kaya dene kang diajarké neng agama Islam. Nanging ing jaman mbiyen merga isih Jawa kenthel mula anggane nindakake sedhekah nggunakake ubarampe arupa ambengan. Babagan kasebut kaya dene kang diandharake dening salah siji informan ing pethikan ngisor iki.

“Baritan kuwi asline ayo nyebarne kawitan. Wong lek sugih lemah kuwi sugih donya, lek sugih kebo sapi kuwi raja kayane. Kesugihane wong jawa. Sawise agama Islam kuwi mlebu terus ngenengake eman temen wong bagus ora sembahyang, bagus endi karo Nabi Yusuf. Eman temen wong ayu ora ngibadah, ayu endi karo dewi Fatimah, dewi Fatimah ayu sregep ngibadah. Eman temen wong sugih ora sidhekah. Ning carane sidhekah wong mbiyen kuwi ngenegake ambeng ngono kae lo. Nyengkala, nyengkala kuwi jenang abang ngono kae lo. Nyengkala ki nyengkala kalane, mule kuwi isa mulyakne, memetri kuwi ngleluri asal usule Nabi Sulaiman, terus baritan kuwi karo wong Jawa wong sing ngingu sapi kuwi jenenge dhadhung awak.” (Mbah Joyosastro, 26 Januari 2020)

Pethikan ing ndhuwur nuduhake yen baritan kuwi tegese nyebarne kawitan utawa pangajak kanggo nyebarake kawitan. Kawitan sing dimaksud yaiku kaya dene unen-unen ing agama Islam “eman temen wong sugih ora sedhekah”. Adhedhasar pethikan ing ndhuwur, sing diarani wong sugih yaiku wong sing nduweni kewan rajakaya, yaiku sapi lan kebo. Mula wong sing sugih kasebut dielingake supaya nindakake sedhekah. Sedhekah ing kono yaiku kanthi nggunakake ambengan kang ana sajrone Tradhisi Baritan. Ambengan kasebut arupa bubur segkala, memule, metri lan liya-liyane. Saliyane kuwi jalaran gayut karo kewan, mula anane tradhisi kasebut kanggo ngleluri utawa pangeling-eling marang Nabi Sulaiman minangka nabi kang nduweni gegayutan karo kewan. Banjur sing nindakake baritan kuwi ing jaman mbiyen wong sing ngingu sapi utawa kebo lan diarani dhadhung awak.

Tata Laku Tradhisi Baritan

Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek iki nduweni tata laku kang ana wiwit mbiyen nganti saiki. Senajan mangkono, tata laku ing tradhisi iki ora kabeh manut karo sing ana wiwit mbiyen, ateges ana owah-owahane. Anane owah-owahan kasebut diselarasake karo kahanan jaman saiki, kanthi tujuwan adicara bisa lumaku tansaya apik tinimbang jaman mbiyen. Tata laku sajrone Tradhisi Baritan iki ana tahap titi siyaga lan titi laksana. Titi siyagane kayata anane rerembungan ngenani dina kang bakal ditemtokake kanggo nindakake TB, nyiyapake papan panggonan, lan nglumpukake ubarampe kayata, lengkong lan dhadhung. Dene titi laksanakan kaya sing ana ing andharan ngisor iki.

Kumpul ing Makam Mbah Surogati

Tata laku kang sepisan yaiku mlumpuk ing makame Mbah Surogati. Nalika ing makame Mbah Surogati, kang ditindakake dening para peserta baritan yaiku ziarah. Ziarah kasebut ditindakake kaya ziarah-ziarah biyasane, kanthi maca donga lan ndungakake kang wis seda. Saliyane kanggo ndungakne Mbah Surogati sing wis tilar donya uga nduweni tujuwan supaya adicara kang bakal ditindakake bisa lumaku kanthi lancar kaya dene kang wis tumata.

Kirab

Kirab yaiku mlaku bebarengan wong akeh wiwit panggon tartamtu menyang panggon liyane. Kirab ing Tradhisi Baritan iki diwiwiti mlaku saka makame Mbah Surogati tumuju menyang Braksito minangka panggon kanggo nindakake adicara intine. Dadi, sawise nindakake ziarah makam banjur dibacutake kanthi nindakake kirab menyang papan wisata Braksinto. Pawongan kang melu kirab kasebut yaiku sakabehe peserta Tradhisi Baritan wiwit pamrentah desa nganti warga liyane kang dadi payengkuyung. Nalika kirab, ubarampe kang digawa kirab kayata tumpeng raksasa lan lengkong. Mula kirab iki bisa diarani kanthi kirab tumpeng.

Pasrah lan Tanpa Dhadhung

Sawise para peserta kirab tekan ing papan wisata Braksinto, sabanjure ing kono ditindakake adicara pasrah lan tanpa pasrah. Pasrah ditindakake dening ketua dhadhung awuk lan kang nampa pasrah kasebut yaiku kepala desa kang wis nunggu rombongan teka ing papan panggonan adicara inti kang wis ditemtokake. Nalika pasrah kasebut, ketua dhadhung awuk kanthi nyaosake dhadhung minangka simbol tradhisi baritan marang kepala desa. Anane pasrah lan tanpa iki satemene mung kanggo formalitas lan supaya ketara raja wae. Mbiyen

wiwitane durung ana tata laku sing kaya mangkene iki. Dadi minangka tata laku tambahan.

Jejeran

Jejeran yaiku anane tandhak kang njoged bebarengan. Biyasane sing dijogedake yaiku tarian gambyong. Anggone njoged kasebut yen ing jaman mbiyen kanthi ngubengi dhadhung sing ana ing sajrone tarub. Nanging yen saiki njogede ing ngarepe para peserta baritan liyane, mligine para dhadhung awuk. Jejeran sajrone baritan iki bisa diarani minangka tata laku kang dadi punjere adicara. Babagan kasebut jalaran kang nindakake jejeran iki yaiku tledhek utawa tandhak. Tledhek utawa tandhak minangka salah sijine pawongan kang kudu ana sajrone Tradhisi Baritan. Nalika jejeran, gendhing kang digunakake yaiku gendhing pangkur.

Nyarati Kembang

Nyarati kembang yaiku ngujubake kembang utawa ndongani kembang kanthi donga Jawa. Dene anggone nyawur-nyawurne kembang menyang dhadhung kasebut yen ing Desa Salamwates diarani kanthi mborehi dhadhung. Dadi kembang kang didongani dening sesepuh kasebut sabanjure bakal disawurne menynag kembang dening para tandhak.

Ngujubake Ambengan

Tata laku sawise nyarati sarta nyawurne kembang ing dhadhung yaiku ngujubake ambengan. Ambengan kang diujbake iki ana akeh jinise, kayata lengkong lan ambengan cilik. Ambengan cilik ing kene kayata memule, metri, nylametne, mbrokohi, sarta nyengkalani. Ujaban kasebut diwakili dening salah siji sesepuh, biyasane kang ngujubake yaiku Mbah Joyosastro. Ambengan kang wis diujubake iki sabanjure bisa didhahar bebarengan.

Njupuk Dhadhung lan Nyebrak Janur Kuning

Tata laku Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates sawise ambengan diujubake dening para sesepuh yaiku para pemilik kewan njupuk dhadhunge sing wis disarati kanthi disebari kembang. Saliyane njupuk dhadhung uga nyebrak janur kuning sing ana ing tarub. Tata laku iki kalebu salah siji punjere tata laku sing ana ing Tradhisi Baritan Desa Salamwates. Babagan kasebut jalaran dhadhung minangka ubarampe kang utama sajrone tradhisi. Saliyane kuwi, ngenani janur kuninge ana kapercayan sajone masyarakat nalika nyebrak janur kuning kang ana ing tarub kasebut.

Janggrungan

Janggrungan minangka tata laku pungkasan sajrone Tradhisi Baritan iki uga bisa diarani minangka tayuban.

Dadi sajrone janggrungan mbutuhake anane gamelan, pengrawit, sarta wong kang njoged utawa diarani tandhak. Janggrungan minangka salah siji kesenian Jawa, mula anane Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates iki nggunakake janggrungan ing tata lakune kanggo nguri-uri kesenian Jawa supaya tetep ngrembaka.

Ubarampe Sajrone Tradhisi Baritan

Ubarampe kalebu babagan kang wigati sajrone Tradhisi Baritan. Ubarampe iki awujud piranti utawa samubarang kang dibutuhake nalika nindakake tradhisi kasebut. Diarani wigati lan mesthi anane jalaran saben ubarampe kasebut nduweni makna kang dipercaya dening masyarakat. Kadhang kala ana masyarakat kang nduweni keyakinan yen ora ana ubarampe tartamtu bakal ana kedadeyan. Ubarampe kang digunakake ing antarane, yaiku.

Dhadhung lan Pathok

Dhadhung yaiku tali kang bakale digawe kanggo ndhadhung sapi utawa kebo, dene pathok kang digunakake yaiku asale saka pring. Dhadhung lan pathok iki ora bisa dipisahake jalaran nalika adicara, dhadhung didelehne ing pathok kang wis disiyapake. Dhadhung uga minangka ubarampe kang utama jalaran dhadhung kasebut bakal didhadhungake ing kewan sing diingu dening para dhadhung awuk. Mula saka kuwi. Dhadhung prelu disutreni kanthi nganakake Tradhisi Baritan iki. Andharan ngenani ubarampe dhadhung lan pathok iki ana ing pethikan ngisor iki.

“Adat jawa kuwi dadi baritan, dhadhung awuke nglumpukake dhadhung, dhadhunge digekne pathok dijulukne keslametan karo para pinisepuh.” (Mbah Joyosastro, 26 Januari 2020)

Adhedhasar pethikan ing ndhuwur bisa dimangerteni yen nalika adicara baritan kaleksanan, para dhadhung awuk nglumpukake dhadhunge dhewe-dhewe lan digawekne pathok kanggo ndelehake dhadhung kasebut. Dhadhung kang wis disiyapake kasebut sabanjure bakal disarati utawa diujubake lan disebari kembang dening tandhak. Adhedhasar katrangan kasebut bisa dijupuk dudutan yen dhadhung minangka salah siji ubarampe kang kudu ana sajrone Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates.

Tarub

Tarub yaiku papan kanggo ndelehake ubarampe liyane kayata lengkong lan janur kuning. Tarub iki biyasane digawe kanthi nggunakake pring kang dibentuk supaya bisa kanggo wadhahe lengkong kasebut. Tarub iki uga ana sing ngarani kanthi jeneng terop. Andharan

ngenani tarub minangka ubarampe ing Tradhisi Baritan iki ana sajrone pethikan ngisor iki.

“Saksore tarub kuwi dinami godhong aren jenenge balar, dibalar, dadi saksore tarub kuwi dibalar. Balar ki terdiri dari godhong aren dinam. Digunakan kanggo lemek tarub kuwi.” (Pak I. Sudianto, 26 Januari 2020)

Kaya kang diandharake ing ndhuwur, tarub kuwi dinami karo godhong aren sing diarani kanthi balar. Balar kasebut didelehake ing tarub bageyan ngisore. Dadi, tarub kasebut digawe minangka lemeke tarub. Sabanjure tarub digunakake kanggo panggon ndelehake dhadhung lan sakupenge tarub kasebut diubengi dening janur kuning.

Janur Kuning

Janur kuning iki ubarampe kang dideleh ing tarub, dadi anggon ndeleh kuwi gubengi tarub kasebut. Anane janur kuning ing tradhisi iki nduweni maksud tartamtu. Tegese, anane janur kuning iki nduweni guna tumrap masyarakat kang melu nindakake uga kanggo kewan sing diduweni. Babagan kasebut diandharake dening Pak Bejan minangka informan ing pethikan ngisor iki.

“Ya lengkong, kembang, dhadhung, eh terus anu, tarub janur kuning. Lek wis bar ngajatne lengkong, janur kuning dicampur dhadhung digawe kanggo ngalungi kewan.” (Pak Bejan, 26 Januari 2020)

Adhedhasar pethikan ing ndhuwur bisa dimangerteni yen janur kuning bakale digawe kanggo ngalungi kewan rajakaya sing diduweni para dhadhung awuk. Saliyane dikalungake ing kewan, saperangan didelehake ing kandhang kewan kasebut.

Lengkong

Lengkong yaiku ambengan kanga sale saka debog sing dibentuk merpat utawa persegi. Banjur ngisore diwenehi pring kang dinam banjur dilemeki godhong. Lengkong kasebut isine sega lan dilawuhi srondeg karo tempe yen ing jaman mbiyen, nanging ing jaman saiki lawuhe biyasane nggunakake endhog. Lengkong iki biyasane digawa dening wong-wong sing nduweni kewan sapi lan kebo. Sawise diujubake banjur lengkong kasebut bisa dipangan bebarengan dening kabeh peserta baritan.

Ambengan

Ambengan kang digunakake sajrone Tradhisi Baritan iki ana jinis-jinise. Babagan ambengan kasebut diandharake dening Mbah Joyosastro nalika wawancara kaya ing pethikan ngisor iki.

“Lek wis pelaksanaan ngono, kuwi engko ngenengake ambeng. Sidhekah ki nggunakake

ambeng. Ambenge ya sengkala ora keri, teru mule, metri, nylametne, mbrokohi.” (Mbah Joyosastro, 26 Januari 2020)

Pethikan ing ndhuwur nuduhake yen jinise ambengan kang digunakake sajrone tradhisi iki ana mule, metri, nylametne lan mbrokohi. Mule kuwi sega kang dilawuhi srongeng lan endhog banjur diwadahi ing piring. Yen metri kuwi padha-padha sega dilawuhi srongeng sarta endhog banjur diwadahi ing godhong gedhang. Sengkala utawa nyengkala yaiku bubur abang utawa yen ing desa kasebut diarani jenang abang. Sabanjure mbrokohi, yaiku tumpeng kang diarani buceng. Tumpeng kuwi kaya biyasane bentuke kerucut.

Gamelan

Gamelan yaiku alat musik tradhisional sing ana akeh jinise. Gamelan uga digunakake ing Tradhisi Baritan. Gunane gamelan iki kanggo ngiringi tandhak nalika jejeran uga nalika janggrungan. Mula saka kuwi, anane gamelan iki wigati banget jalaran yen ora ana gamelan ora ana sing kanggo ngiringi tandhak nalika jejeran.

Kembang

Kembang yaiku bebakale woh kang lumrahe awujud lembara kang endah warnane saera arum gandane. Kembang ing kene digunakake kanggo mborehi utawa kanggo disebarake menyang dhadhung kang digawa dening para dhadhung awuk. Sadurunge disebarake, kembang iki luwih dhisik dimantrai dening para sesepuh utawa yen wong Desa Salamwates ngarani para pancakaki. Sawisen dimantrai banjur disebarake menyang dhadhung dening tandhake. Dene kembang kang digunakake kuwi ora ana pakeme, nanging sing biyasa digunakake kuwi kembang nanga uwata kembang telon.

Seksi

Seksi utawa sesi yaiku arupa dhuwit. Dhuwit kasebut bisa diarani mahar kang kudu digawa dening para dhadhung awuk. Dhuwit kang kudu digawa dening para dhadhung awuk ora ana ketentuan jumlahe, ateges saiklase ning kudu nggawa. Seksi kuwi biyasane didelehake ing lengkong sing sabanjure bakal digunakake kanggo keperluan tartamtu, kayata kanggo ngupahi tandhak lan para pengrawit.

Tumpeng Raksasa

Tumpeng raksasa yaiku tumpeng sing wujud gedhe banget. Kaya kang wis dimangerteni, tumpeng kuwi lumrahe wujud lancip mendhuwur utawa mengerucut. Tumpeng raksasa iki uga nduwe wujud kang kaya mangkono nanging bakale dudu saka sega. Tumpeng raksasa iki bakal diarani wiwit makame Mbah Surogati

tumuju menyang panggon adicara baritan, yaiku ing papan wisata Braksinto. Dene sing nggawa nalika arak-arakan yaiku para dhadhung awuk. Anane tumpeng kasebut kanggo ngramekne nalika arak-arakan wae.

Makna Sajrone Tradhisi Baritan

Makna kang ana sajrone tradhisi iki bisa dideleng saka tata laku sarta ubarampene. Babagan kasebut jalaran anggane nggunakake ubarampe sarta nindakake tata laku nduweni tujuwan tartamtu. Saliyane kuwi uga ora uwal saka anane kapercayan marang barang ghaib kang ana ing sakupenge masyarakat kang ndadekake apa kang dibutuhake nalika adicara kudu dijangkepi. Mula saka kuwi, babagan ngenani makna sajrone Tradhisi Baritan kasebut luwih cethane bakal diandharake ing ngisor iki.

Makna Ubarampe

Dhadhung lan Pathok

Anane dhadhung sajrone Tradhisi Baritan nduweni tujuwan supaya kewan kang diduweni dening para warga bisa babar tumakar sarta adoh saka godha pangrencana, kayata penyakit lan liya-liyane. Saliyane kuwi uga kanggo ngucap rasa syukur marang Gusti Kang Maha Agung. Nanging dhadhung lan pathok iki nduweni makna liya kaya kang diandharake ing pethikan ngisor iki.

“Dhadhung ki kok ora kanggo ndhadhung sapine, ning kuwi perlambangan. Lek dene wis sugih sapi kebo kuwi isa ngubetne apa ora. Lek ora isa ngubetne percuma.” (Mbah Joyosastro, 26 Januari 2020)

“Terus pathok, lek wis diparingi rejeki karo Gusti Allah aja lali panembahe, aja lali pathokane, Pathokane manembah.” ((Mbah Joyosastro, 26 Januari 2020)

Pethikan ing ndhuwur nuduhake anane makna dhadhung yaiku kanggo ngubetake bandha sing diduweni dening pawongan sing nduwe kewan rajakaya. nalika wis sugih bandha kudune bisa nggunakake kanggo babagan kabecikan, kayata kanggo nyekolahne anak, kanggo ngopeni kulawarga, lan liya-liyane. Yen wong sugih bisa nindakake babagan kasebut, mula dianggep bisa ngubetake bandhane. Banjur maknane pathok yaiku yen pawongan kuwi wis diwenahi rejeki dening Gusti Kang Maha Kuwasa mula aja nganti lali karo pathokane. Sing diarani pathokan yaiku Gustine. Wong kang sugih kudu tansah manembah marang Gusti Kang Maha Kuwasa kang wis menehi rejeki.

Tarub

Kaya dene kang wis diandharake, tarub kuwi arupa panggon karo ndelehake lengkong kang asale saka pring dibentuk persegi banjur dilemeki godhong. Ditarub tegese

ditata supaya rukun. Maksudé yaiku kanggo nata para wargane supaya bisa rukun bisa nyawiji kanthi anane baritan. Makna tarub bisa dideleng ing pethikan ngisor iki.

“Saksore tarub kuwi dinami godhong aren jenenge balar, dibalar, dadi saksore tarub kuwi dibalar. Balar ki terdiri dari godhong aren dinam. Digunakan kanggo lemek tarub kuwi. Istilah balar dikandhung maksud agar rajakaya tersebut bisa membalar atau berkembang biak.” (Pak I. Sudianto, 26 Januari 2020)

Adhedhasar pethikan ing ndhuwur bisa dimangerteni yen balar kang dipilih kanggo lemek jalaran nduweni makna supaya kewan rajakaya kang diduweni dening para warga bisa babar tumakar, bisa manak akeh saengga ingon-ingone tansaya akeh cacahé.

Janur Kuning

Janur kuning sajrone Tradhisi Baritan sawise adicara bakal disebrak utawa dijupuki kanthi rebutan dening para warga, mligine warga kang nduweni kewan sapi utawa kebo. Anane janur kuning kasebut nduweni amakna tartamtu. Mula kudu ana nalika adicara baritan ditindakake. Makna kang kinandhut sajrone janur kuning ana ing pethikan ngisor iki.

“Krana janur kuning melu disuwuk karo wong sepuh mau kae pamrihe para dhadhunga awuk kuwi lek njupuk janur kuning sing disuwuk kuwi supaya olehe ingu-ingu kuwi ngrembaka.” (Pak Bonari, 26 Januari 2020)

Adhedhasar pethikan ing ndhuwur bisa dimangerteni yen janur kuning nduweni makna minangka pangareparep supaya kewan rajakaya kang diduweni dening para warga bisa ngrembaka utawa bisa babar. Dadi minangka payuwunan supaya anggane ingu-ingu bisa kasil kanthi manak akeh.

Lengkong

Lengkong kang asale saka debog lan diiseni sega salawuhe iki uga nduweni tujuwan tartamtu. Jalaran lengkong iki diujubake nalika adicara, mula tujuwan utamane yaiku kanggo sarana nenuwun sarta sarana kanggo nuduhake rasa sukur marang Gusti Kang Maha Agung. Bisa diarani yen lengkong iki minangka wujud sodahokane para dhadhung awuk utawa para warga kang nduweni kewan sapi utawa kebo. Sodakohan kasebut kanggo sarana kanggo nuduhake rasa syukure merga kewané babar, kewané ora tau kena penyakit, lan liya-liyane.

Ambengan

Ambengan kang ana sajrone tradhisi iki ana pirang-pirang jinis, kayata mule, metri, nylametne, lan liya-liyane. Saben jinis ambengan kasebut nduweni makna, mula mesthi digunakake nalika tradhisi iki. Makna kang ana sajrone ambengan ing Tradhisi Baritan iki ana ing pethikan ngisor iki.

“Buceng jejeg terus mbrokohi kuwi sakjane ayo nyebut sing kenceng jejega imane mbrokohi Gusti Pengeran. Lek metri kuwi tegese dileluri. Lek mule ki sapa liya dimulyakne. Lha lek wis dingono terus kok ngenengake njaluk keslametan kuwi sakjane sing anu ya dhadhung awuk sing wong nduwe sapi.” (Mbah Joyosastro, 26 Januari 2020)

Pethikan ing ndhuwur nuduhake anane makna sajrone saben jinis ambengan kang digunakake. Makna kasebut kayata, tumpeng utawa sing diarani buceng jejeg kuwi tegese kanggo pangajak utawa pangeling-eling supaya manungsa kuwi tansah jejeg imane, ora gampang kagodha karo barang kang ala, sarta tansah nyebut asmane Gusti. Banjur ana metri nduweni makna ngeluri. Tegese ngeluri yaiku ngeluri kabudayan Jawa, ora liya yaiku Tradhisi Baritan. Sabanjure ana mule, nduweni makna kanggo mulyakake. Kang dimulyakake yaiku ora liya Nabi Sulaiman minangka rajane kewan. Banjur pungkasan ana ambengan kang jenenge nylametne, ambengan iki nduweni makna kanggo nenuwun keslametan marang Gusti Allah. Keslametan tumrap kewan sarta tumrap wong sing nduweni kewan rajakaya kang melu ing adicara baritan.

Gamelan

Gamelan digunakake kanggo ngiringi tandhak jejeran sarta kanggo ngiringi nalikane janggrungan utawa tayuban. Ora mung kanggo ngiringi wae, nanging gamelan iki uga nduweni makna tartamtu. Makna kang kinandhut sajrone gamelan ana ing pethikan ngisor iki.

“Ket tandhake siji kuwi gamelan ora keré. Sebabe kanggo jejeran karo anu kan kaya tandhakan biyasane neng nggon tayub. Merga budaya kuwi gamelan yaga ora keré sebab kanggo ngikat masyarakat sing nduwe kewan kuwi.” (Mbah Joyosastro, 26 Januari 2020)

Adhedhasar pethikan ing ndhuwur, Mbah Joyosastro ngandharake yen gamelan kuwi minangka alat kang ora bisa uwal saka kabudayan. Mula bisa diarani yen anane gamelan kanggo ngiringi tandhak kuwi nduweni tujuwan kanggo ngikat masyarakaté utawa ndadekake masyarakat bisa nyawiji.

Kembang

Kembang umume ambune wangi lan nduweni werna kang cerah. Mula kembang biyasane digunakake ing adicara apa wae. Babagan ngenani makna kang kinandhut sajrone kembang diandharake ing pethikan ngisor iki.

“Ya mbiyen kembang nanga utawa kembang telon. Apa sebabe kok kembang? Kembang ki kan mertandhani sarwa nom, cerah, wangi. Segala keperluan hidup kuwi mesthi nggunakake kembang. Nyarati wong lara mbiyen ya nganggo kembang. Dadi ora enek ketentuan kembang, ka omah ki wis disiyapne dhadhung, kembang karo mahar.” (Pak I. Sudianto, 3 Maret 2020)

Pethikan kasebut nuduhake titikan saka kembang yaiku nom, cerah, sarta wangi. Kanthi mangkono kembang minangka pralambang babg kang becik utawa tansah pinaringan kabecikan saka Gusti Allah. Kabeh kembang kang digunakake mesthi duweni ganda kang arum utawa wangi. Mula saka wangine kasebut nduweni makna kang becik tumrap apa kang dilakoni dening manungsa sajrone urip.

Tumpeng

Tumpeng kang wujud lancip mandhuwur lan jejeg kuwi nduweni makna kang kinandhut. Anane makna kasebut bisa dideleng sajrone pethikan ing ngisor iki.

“Ya sakjane buceng gedhe karo buceng cilik ki maknane padha. Lek arak-arakan digawekne buceng ki karepe ayo nyebut sing kenceng supaya barokah anggone ngingu diparingi berkah. Nyebut sing kenceng kuwi terutama nyang Gusti Allah. Buceng jejeg ki karepe jejega imane.” (Mbah Joyosastro, 12 Maret 2020)

Pethikan ing ndhuwur nuduhake yen makna kang kinandhut sajrone tumpeng gedhe lan tumpeng cilik kuwi padha wae, jalaran padha-padha tumpenge mung beda ukurane. Adhedhasar pethikan ing ndhuwur, tumpeng kang digunakake nalika arak-arakan nduweni makna kanggo pangajak supaya manungsa tansah nyebut asma Gusti Allah Kang Maha Kuwasa supaya diparingi barokah anggone ngingu kewan rajakaya. Banjur wujud kang jejeg kuwi maknane yaiku manungsa kuwi kudu tansah jejeg imane, tansah manembah marang Gusti Kang Maha Kuwasa.

Makna Tata Laku

Jejeran

Jejeran yaiku anane tandhak kang njoged, kang dijogedake yaiku tarian gambyongan. Anane jejeran iki nduweni makna tartamtu, mula dadi salah siji tata laku pakem kang ora bisa diilangi. Makna kang kinandhut

sajrone tata laku jejeran bisa dideleng ing pethikan ngisor iki.

“Jejer ki padilahe kang ngadeg, ngadeg karo menari. Hla kuwi tujuwane kanggo ngibur dhanyange dhadhung awuk utawa penake omong kuwi kanggo ngibur dhadhung awuk.” (Pak I. Sudianto, 3 Maret 2020)

Adhedhasar pethikan kang diandharake dening Pak I. Sudianto kasebut, jejeran kang arupa ngadeg kanthi njoged kuwi nduweni tujuwan kanggo menehi hiburan utawa ngibur. Hiburan kasebut ditujokake marang dhanyange dhadhung awuk sarta marang para dhadhung awuk kang teka ing papan panggonan kasebut. Dadi, maknane yaiku kanggo menehi hiburan tumrap dhadhung awuk.

Nyebarake Kembang

Tata laku nyebarake kembang menyang dhadhung nduweni makna tartamtu jalaran minangka tata laku kang wis ana wiwit mbiyen. Tegese yaiku dudu tata laku tambahan kaya dene kirab, pasrah, lan liyane. Babagan kasebut kabukti kanthi anane pethikan ing ngisor iki.

“Hla bar disarati kuwi terus diubengna neng dhadhung, disebar-sebarne. Hla kuwi padilahe kanggo nulak sengkala. Sengkala kuwi tegese kanggo nulak penyakit-penyakit kewan, kuwi sing pertama. Sing kapindho supaya kewan bisa tulus, tegese kuwi bisa babar temangkar.” (Pak I. Sudianto, 3 Maret 2020)

Pethikan ing ndhuwur nuduhake yen tata laku nyebarake kembang menyang dhadhung nduweni makna kanggo nulak sengkala. Sengkala ing kono tegese arupa penyakit kewan. Saliyane kanggo nulak sengkala uga minangka sarana pangajab supaya kewan sapi utawa kebo kang diduweni dening para warga bisa manak akeh utawa bisa babar.

Ngujubake Ambengan

Ngujubake ambengan minangka tata laku nomer nem sajrone Tradhisi Baritan nduweni makna. Maknane manggon ing ujuban kang dipocapake dening perwakilan sesepuh sing ana ing adicara kasebut. Sesepuh kang biyasane ngujubake ambengan iki yaiku Mbah Joyosastro. Ujuban kasebut gayut karo ambengan sing ana ing kono. Dadi maknane kuwi sesambungan karo ambengan kang diujubake. Banjur ing pungkasan ujuban ana donga kang maknane bisa dideleng ing ngisor iki.

“Samsita kuwi jenenge pralambang. Dadi enenge pralambang kuwi maeng, apa ana emas sing kumambang? Lak ora ana ta. Dadi rejeki saka Pengeran kuwi kaya-kaya emas sing kumambang.

Tegese gampang ginayuh. Mulakna tetep sampurnaning sahadat, tegese ki mulakne sahadat kuwi kudu tetep ucapna. Lha lek adhewe ngucapne sahadat mbesuk sukma mulya bisa dadi sampurnane manungsa. Lek wasaroma dimulya adabun wallahu kuwi mung pangiring-iring.” (Mbah Joyosastro, 12 Maret 2020)

Adhedhasar pethikan ing ndhuwur makna kang kinandhut sajrone donga sawise ngujubake ambengan yaiku kawiitan anane tembung sasmita. Sasmita kuwi tegese pralambang. Dadi emas sing kumambang kuwi minangka pralambang kang tegese utawa maknane yaiku rejeki saka Gusti Allah kuwi gampang ginayuh. Mula kanggo bisa kaya mangkono kudu tansah ngucapne sahadat utawa tetep sampurnaning sahadat. Jalaran kanthi ngucapake sahadat kasebut, mbesuk ing wektu tembe bisa ndadekake sukmane manungsa mulya saengga dadi manungsa kang sampurna.

Janggrungan

Janggrungan iki uga minangka tata laku utama kang wis ana wiwit mbiyen. Mula saka kuwi, anane janggrungan sajrone Tradhisi Baritan nduweni makna utawa tujuwan tartamtu. Makna kang kinandhut sajrone janggrungan iki ana pethikan ngisor iki.

“Mari ngono dhadhung awuk kuwi kok ngenekake tandhakan. Sebabe kanggo ngikat wong sing nduwe kewan kuwi sing diikat kan budaya.” (Mbah Joyosastro, 26 Januari 2020)

Adhedhasar pethikan ing ndhuwur, janggrungan nduweni makna kanggo ngikat utawa nalené para dhadhung awuk. Bisa dimangerteni yen seni tayub utawa Janggrungan minangka salah siji perangan saka kabudayan Jawa. Akeh para masyarakat kang seneng karo kesenian tayub kasebut. Mula saka kuwi seni tayub dilebokake ing tata laku Tradhisi Baritan iki supaya para masyarakat dhemen.

Fungsi Sajrone Tradhisi Baritan

Kabudayan nduweni fungsi tartamtu tumrap masyarakat. Tradhisi Baritan minangka perangan saka kabudayan uga nduweni fungsi tumrap masyarakat. Fungsi kasebut bisa dideleng ing ngisor iki.

Minangka Sistem Proyeksi

Tradhisi Baritan nduweni fungsi salah sijine minangka sistem proyeksi. Tegese yaiku, nduweni piguna minangka sarana kanggo ngandharake apa kang dadi pangangen-angen kolektife. Angen-angen kang ana sajrone masyarakat iki ora liya yaiku anane kekarapan supaya bisa kawujud. Pangarep-arep kasebut supaya tradhisi kang wis ana wiwit biyen tansah ngrembaka lan

tujuwan sajrone tradhisi uga bisa kawujud. Tujuwan sajrone tradhisi kasebut kayata, pangarep-arep supaya anggone tetanen sarta anggone ngingu kewan rajakaya bisa babar lan ngrembaka. Bab ngenani fungsi baritan minangka sistem proyeksi ana ing pethikan ngisor iki.

“Kuwi mligi kanggo keslametane kewan karo petani. Memang budaya petani itu seperti itu, tinggalane nenek moyang.” (Pak I. Sudioanto, 26 Januari 2020)

Adhedhasar pethikan kang diandharake dening Pak I. Sudioanto ing ndhuwur nuduhake yen baritan iki nduweni fungsi minangka sistem proyeksi. Ane tradhisi kang ditindakake iki nduweni sesambungan antarane manungsa lan Gustine. Sesambungan kasebut yaiku anane angen-angen saka masyarakat supaya oleh keslametan. Anggone njaluk keslametan kasebut marang Gusti Kang Maha Kuwasa. Mula diarani nduweni sesambungan utawa proyeksi.

Minangka Sarana kanggo Ngesahake Pranatan sarta Lembaga Kabudayan

Salah siji tradhisi kang nduweni fungsi minangka alat kanggo ngesahake pranatan lan lembaga kabudayan yaiku Tradhisi Baritan kang ana ing Desa Salamwates, Dongko, Trenggalek. Tradhisi iki nduweni pranatan kang asipat resmi lan dadi paugeran. Pranatan kang ana sajrone Tradhisi Baritan iki wis ana wiwit jaman mbiyen lan tansah ditindakake nganti tekan saiki. Tradhisi kang wis ana wiwit mbiyen iki isih tansah dilestarekake manut normal an adat kang wis anal an tata carane uga isih kaya mbiyen senjata ana owah-owahan kang diselarasake karo kemajuan jaman. Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates iki ditindakake minangka sarana kanggo nguri-uri kabudayan Jawi sarta anane pangarep-arep supaya bisa babar anggone ngingu kewan rajakaya. Babagan kasebut jalaran tradhisi iki gayut karo kewan rajakaya utawa kanggo nylameti kewan kasebut.

Minangka Alat Pendhidhikan

Tradhisi Baritan uga nduweni fungsi minangka alat pendhidhikan. Bisa dimangerteni yen pendhidhikan kuwi penting anane. Sistem kawruh bisa diolehi ing ngendi wae, ora mung ing sekolahan. Kaya dene ngenani Tradhisi Baritan uga kudu dikenalake dening para mudha utawa para generasi. Tujuwane supaya yen wong sepuh-sepuh wis ora ana, tradhisi iki isih tansah bisa ditindakake dening generasi peneruse. Kanthi mangkono, mula tradhisi iki bakal tansah ngrembaka.

Ngenalake tradhisi marang kawula mudha kuwi penting banget. Tradhisi kang wis dianakake dening nenek moyang bakal tansah ngrembaka utawa cures kuwi ana ing tangane para kawula mudha. Mula saka kuwi,

kanthi ngenalake iki dikarepake para generasi peneruse bisa nerusake lakon kanggo nindakake Tradhisi Baritan minangka wujud saka nglestarekake salah siji kabudayan Jawa.

Minangka Sarana Pengendhali Sosial

Manungsa urip ing alam donya iki ora bisa urip dhewe lan mesthi mbutuhake owng liya, mula diarani minangka makhluk sosial. Saben pawongan kudu bisa urip sawung karo liyane kanggo nuwuhake rasa paseduluran. Yen rasa paseduluran wis ana mula kudu tansah dijaga. Kaya dene Tradhisi Baritan iki nduweni tujuwan minangka sarana pengendhali sosial. Tegese yaiku bisa ndadekake para wargane rukun lan nyawiji. Babagan kasebut bisa dideleng saka nalika adicara, kanggo nyiyapake papane lan ubarampe liyane mesthi ora bisa yen ditandangi wong siji. Mula anggone nyiyapake mesthi gotong royong. Saka kono bisa dideleng kerukunane. Sabanjure nalika adicara inti ditindakake bisa ngumpulake warga sing biyasane ora bisa mlumpuk dadi siji. Kanthi anane adicara kasebut, warga kang biyasane angel kanggo mlumpuk malih bisa mlumpuk ing papan kang wis ditemtokake. Banjur nindakake adicara bebarengan lan nuwuhake anane kerukunan sarta yen dideleng ketara nyawijine.

Fungsi Liyane

Tradhisi Baritan iki uga nduweni fungsi liya kang ora ana ing teorine Bascom. Fungsi liyane ing antarane yaiku minangka sarana hiburan, sarana ngundhakake ekonomine masyarakat, sarta kanggo ngenalake papan pariwisata kang ana ing desa kasebut. Fungsi-fungsi iki diolehi manut karo panemune para masyarakat kang dadi informan sajrone panliten iki. Babagan kasebut ana ing andharan ngisor iki.

1) Minangka Sarana Hiburan

Tradhisi Baritan ing Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek nduweni fungsi liya minangka sarana hiburan. Diarani bisa menehi hiburan utawa panglipur tumrap masyarakate jalaran sajrone tradhisi iki uga nyuguhake kesenian, yaiku janggrungan utawa tayuban. Saliyane kuwi uga anane gendhing-gendhing kang diasilake saka swara gamelan uga nambah panglipur tumrap masyarakat.

2) Sarana Ngundhakake Ekonomi lan Ngenalake Papan Pariwisata

Salah siji fungsi kang ana sajrone Tradhisi Baritan Desa Salamwates iki bisa kanggo ngundhakake ekonomine masyarakat. Mundhake ekonomi kasebut bisa diolehi jalaran kanthi anane Tradhisi Baritan bakal ndadekake ingon-ingone warga babar lan tansaya akeh. Tambahe ekonomi kasebut ora mung dirasakake dening

warga kang nduweni kewan wae, nanging warga kang ora nduweni kewan uga bisa mundhak ekonomine kanthi nandur suket ing lemahe kang bakal dituku dening para warga kang nduweni kewan ingon-ingon.

Saliyane kuwi, mundhake ekonomi masyarakat iki uga bisa dirasakake dening warga kang omahe ing cedhake papan panggonan Tradhisi Baritan ditindakake. Warga kang ana ing sakiwa tengene Braksinto bakal bisa mundhak ekonomine jalaran panggonan kasebut dipilih kanggo dikenalake tumrap masyarakat. Dadi, saliyane kanggo ngundhakake ekonomine masyarakat uga kanggo ngenalake papan wisata Braksinto kang manggon ing Dhusun Jajar Desa Salamwates.

Owah-Owahan Sajrone Tradhisi Baritan

Tradhisi Baritan iki ngalami owah-owahan. Kaya dene kang diandharake dening para informan nalika wawancara, owah-owahan manggon ing tata laku sarta ubarampe kang digunakake. Sing mbiyene ora ana saiki malih dianakake supaya narik wisata lan narik kawigatene masyarakat. Babagan kasebut bakal diandharake luwih cetha ing ngisor iki.

Owah-Owahan Sajrone Tata Laku

Tata laku kang ana sajrone Tradhisi Baritan jaman mbiyen lan jaman saiki nduweni ana bedane utawa ngalami owah-owahan. Owah-owahan kasebut manggon ing tata laku ziarah makam, kirab lan pasrah tanpa dhadhung. Katelu tata laku kasebut minangka tata laku tambahan kang tujuwane kanggo ngramekake tradhisi kang nate mandheg pirang-pirang taun iki. Kanthi anane tambahan telu tata laku kasebut ndadekake tradhisi kang ditindakake saben sasi sura iki katon rame lan narik kawigatene warga.

Owah-Owahan Sajrone Ubarampe

Ubarampe kang digunakake sajrone Tradhisi Baritan ing jaman saiki lan jaman biyen uga ngalami owah-owahan. Owah-owahan kasebut diselarasake karo kahanan ing jaman saiki lan ndadekake tradhisine tansaya maju. Wujud owah-owahan kasebut ing antarane yaiku, 1) wadhah lengkong kang mbiyene saka debog saiki bisa saka baskom, rantang, lesir, lan liya-liyane, 2) tumpeng raksasa minangka ubarampe tambahan, lan 3) dhuwit seksi sing mbiyene ora diwadhahi, saiki diwadhahi amplop. Dadi bisa dideleng yen owah-owahan kasebut selaras karo kemajuwane jaman.

PANUTUP

Dudutan

Tradhisi Baritan kalebu folklore setengah lisan. Diarani mangkono jalaran nalika nindakake tradhisi iki ana unsur lisan (ujub) sarta dudu lisan (ubarampe kang

awujud barang). Tradhisi kang wis ditindakake wiwit jaman mbiyen kanthi turun temurun iki nduweni tujuwan kanggo nylameti kewan rajakaya, yaiku sapi utawa kebo. Kanthi mangkono, kewan sapi utawa kebo kang diduweni dening warga masyarakat Desa Salamwates bisa adoh saka sambikala, bisa tulus, lan babar tumangkar saengga bisa digunakake kanggo ngopeni sawahe utawa kanggo tetanen. Kanthi mangkono, asil tanine bisa apik kaya apa kang dikarepake. Babagan kasebut nuwuhake anane kapitayan sajrone masyarakat yen dianakake tradhisi kasebut bakal ndadekake kewan tulus utawa babar.

Tradhisi iki uga nduweni tata laku kang dilakoni kanthi runtut nalika adicara. Banjur uga ana ubarampe kang kudu ana nalika adicara ditindakake. Saka tata laku lan ubarampe kasebut saperangan ana kang nduweni makna tartamtu. Makna kasebut nuduhake anane kapercayan sajrone masyarakat Desa Salamwates, Kecamatan Dongko, Kabupaten Trenggalek. Saliyane nduweni makna, tradhisi iki uga nduweni fungsi kang dirasakake tumrap masyarakat, kayata minangka sistem proyeksi, alat pendhidhikan, hiburan, lan liya-liyane. Jalaran wis ana wiwit jaman mbiyen, mula uga tuwuh anane owah-owahan kang ana sajrone Tradhisi Baritan iki.

Pamrayoga

Panliten ngenani Tradhisi Baritan kang wis ditindakake dening panliti iki nduweni kekarepan bisa migunani tumrap pamaca. Kekarepan kasebut mligine ditujokake tumrap para pelaku kabudayan ing Kabupaten Trenggalek mligine ing Desa Salamwates, para masyarakat, sarta para mudha minangka generasi penerus. Panliten iki uga nduweni kekarepan supaya kanthi anane panliten iki, masyarakat luwih ngerti babagan Tradhisi Baritan wiwit saka mula bukannya nganti tuwuhe owah-owahan sarta bisa menehi paedah tumrap masyarakat. Sawise mangerteni lan paham ngenani Tradhisi Baritan, dikarepake para masyarakat Desa Salamwates tansah nindakake tradhisi kasebut saben taune minangka wujud ngrembakake kabudayan. Kanthi mangkono, tradhisi iki ora bakal cures lan tansah ngrembaka ing saben taune saengga tradhisi iki bisa dikenal dening generasi penerus ing wektu tembe.

KAPUSTAKAN

- Afifuddin. 2009. *Metodologi Penelitian Kualitatif*. Bandung: Pustaka Setia.
- Arikunto, Suharsimi. 2016. *Prosedur Penelitian Suatu Pendekatan Praktik*. Jakarta: Rineka Cipta.
- Budiman, Arip. 2018. *Tradisi Baritan di Desa Krasak Kecamatan Jatibarang Kabupaten Indramayu*.

Skripsi. Prodi Agama. Universitas Islam Negeri Sunan Kalijaga. Tidak Diterbitkan.

- Danandjaja, James. 2007. *Folklor Indonesia Ilmu Gosip, Dongeng dan Lain-lain*. Jakarta: PT Temprint.
- Endraswara, Suwardi. 2013. *Folklor Nusantara: Hakikat, bentuk, dan Fungsi*. Yogyakarta: Penerbit Ombak.
- Herusatoto, Budiono. 2005. *Simbolisme dalam Budaya Jawa*. Yogyakarta: Hanindita Graha Widia.
- Koentjaraningrat. 1987. *Kebudayaan Mentalitas dan Pembangunan*. Jakarta: PT Gramedia Pustaka Utama.
- Maran, Rafael Raga. 2000. *Manusia & Kebudayaan dalam Perspektif Ilmu Budaya Dasar*. Jakarta: PT Rineka Cipta.
- Moloeng, Lexy J. 2014. *Metodologi Penelitian Kualitatif*. Bandung: PT Remaja Rosdakarya.
- Pambudi, Oki Setya. 2014. *Upaya Pelestarian Tradisi Baritan dalam Upacara Adat Sedekah Bumi di Desa Kedungwringin Kecamatan Sempor Kabupaten Kebumen*. Skripsi. FKIP. Universitas Muhammadiyah Purworejo. Tidak Diterbitkan.
- Pamuji, Joko. 2018. *Tradhisi Slametan Baritan ing Desa Dahor Kecamatan Grabagan Kabupaten Tuban (Tintingan Folklor)*. Skripsi. FBS. Universitas Negeri Surabaya. Tidak Diterbitkan.
- Pinpawati, Iksa Soka. 2015. *Makna Simbolik Upacara Adat Baritan di Situs Gunung Gedang Desa Gadungan Kecamatan Gandusari Kabupaten Blitar serta Muatan Edukasinya*. Skripsi. Fakultas Ilmu Sosial. Universitas Negeri Malang. Tidak Diterbitkan.
- Siswanto, Dwi. 2010. "Pengaruh Pandangan Hidup Masyarakat Jawa terhadap Model Kepemimpinan Jawa (Tinjauan Filsafat Sosial)" dalam *Jurnal Filsafat* Volume 20, Nomor 3, 3 Desember 2010. Fakultas Filsafat. Universitas Gajah Mada.
- Sudikan, Setya Yuwana. 2001. *Metode Penelitian Kebudayaan*. Surabaya: Unesa University Press.
- Sugiyono. 2017. *Metode Penelitian Pendidikan*. Bandung: Penerbit Alfabeta.
- Sukarman. 2006. *Pengantar Kebudayaan Jawa*. Surabaya: Unesa Unipess.

Supratno, Haris dan Subandiyah, Heni. 2015. *Folklor Setengah Lisan Sebagai Media Pendidikan Karakter Mahasiswa*. Surabaya: Unesa University Press.

Suwarni dan Widayati, Sri Wahyu. 2015. *Mengenal Sekilas Tradisi Jawa*. Surabaya: Penerbit Bintang Surabaya.

Spradley, James. P. 2007. *Metode Etnografi*. Yogyakarta: Tiara Wacana.

Tim ISBD Unesa. 2008. *Ilmu Sosial Budaya Dasar*. Surabaya: Unesa University Press.

